

Warszawa, 08-03-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

II.510.880.2023.PZ

Pan

Adam Bodnar

Minister Sprawiedliwości

Prokurator Generalny

ePUAP

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

do mojego Biura kierowane są prośby o interwencję oraz postulaty odnoszące się do podjęcia inicjatywy ustawodawczej mającej na celu wzmocnienie gwarancji procesowych obwinionego w sprawach z art. 96 § 3 k.w.¹, w tym poprzez wyraźne wyłączenie odpowiedzialności karnej osoby, która nie wskaże na żądanie uprawnionego organu, komu powierzyła pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, gdy udzielona w ten sposób informacja, mogłaby stanowić dowód w postępowaniu w sprawie o wykroczenie przeciwko niej samej.

Powszechną jest interpretacja, że do realizacji znamion wykroczenia z art. 96 § 3 k.w. w związku z art. 78 ust. 4 p.r.d.² dochodzi w sytuacji milczenia sprawcy wykroczenia pierwotnego wyrażającego się w nieudzieleniu żadnej odpowiedzi na żądanie organu

¹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2119; k.w.).

² Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1047 z późn. zm.; dalej: p.r.d.).

uprawnionego do prowadzenia postępowania w przedmiocie odpowiedzialności za to pierwotne wykroczenie, przy jednoczesnym złożeniu wyjaśnień przed sądem, że owo milczenie było spowodowane realizacją prawa do obrony, gdyż w danym układzie faktycznym i procesowym realizacja obowiązku z art. 78 ust. 4 p.r.d. oznaczała konieczność wskazania, że nikt inny poza właścicielem pojazdu w czasie ujawnienia wykroczenia pierwotnego nie korzystał z pojazdu, a tym samym wskazania samego siebie jako sprawcy wykroczenia pierwotnego. Odnotować należy, że wyżej zaprezentowana interpretacja art. 78 ust. 4 p.r.d. w zw. z art. 96 § 3 k.w. polegająca na zakwalifikowaniu milczenia sprawcy pierwotnego wykroczenia jako nierealizującego obowiązku z art. 78 ust. 4 p.r.d., a tym samym jako realizującego wykroczenie z art. 96 § 3 k.w. występuje w orzecznictwie sądów odwoławczych³.

Jednocześnie dostrzegalna jest również interpretacja odmienna. W wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 11 lipca 2019 r., IV Ka 510/19⁴, przyjęto, że „w sytuacji, kiedy właściciel lub posiadacz pojazdu sam pojazdem kierował lub go używał i dopuścił się w tym czasie popełnienia wykroczenia drogowego, nie ma on obowiązku wskazania, na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd od kierowania lub używania w oznaczonym czasie”. W ocenie tego Sądu „takie stanowisko wynika z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i tutejszy Sąd Okręgowy w pełni je aprobuje (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 września 2015 r., K 3/13, Legalis nr 1336428; postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 listopada 2015 r., SK 64/13, OTK-A 2015/10/169)”. Sąd Okręgowy w Poznaniu przyjął w ramach przedmiotowego orzeczenia, że „nie można bowiem zapominać, że w postępowaniu wykroczeniowym (podobnie jak w postępowaniu karnym sensu stricte) gwarantowane jest zarówno

³ Zob. wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 18 czerwca 2019 r., V Ka 1009/19/W, LEX nr 2772632; wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 29 stycznia 2020 r., VI Ka 335/19, LEX nr 2977707; wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 28 października 2021 r., IX Ka 1040/21, LEX nr 3332700.

⁴ LEX nr 2728394.

prawo do obrony, jak i domniemanie niewinności. Przepis art. 4 k.p.s.w.⁵ umożliwia zarówno obronę czynną, jak i bierną, którą można określić jako powstrzymanie się od aktywności, w tym od przedstawiania dowodów, czy też od wypowiedzania się. Natomiast art. 20 § 3 k.p.s.w. w zw. z art. 74 § 1 k.p.k.⁶ wprowadza do postępowania w sprawach o wykroczenia brak obowiązku dowodzenia swej niewinności oraz brak obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść (zasada *nemo se ipsum accusare tenetur*). Warto również wspomnieć o przepisach art. 20 § 3 k.p.s.w. w zw. z art. 175 k.p.k. przyznających obwinionemu prawo do odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania oraz prawo do odmowy składania wyjaśnień". W ocenie Sądu Okręgowego w Poznaniu „przytoczone regulacje prawne dotyczą jednej z naczelných zasad procesu karnego obowiązującej również w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, a mianowicie zasady prawa do obrony. Obwiniony nie ma obowiązku podejmowania jakichkolwiek działań na swoją niekorzyść i jego brak aktywności w danym procesie w żadnym wypadku nie może być poczytywany dla niego negatywnie. (...) Poczynione rozważania prawne potwierdzają więc, że odpowiedzialność za wykroczenie określone w art. 96 § 3 k.w. zostaje wyłączone w sytuacji, gdy właściciel lub posiadacz pojazdu uchyła się od obowiązku wskazania, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie w ramach prawa do obrony na podstawie art. 74 § 1 k.p.k. w zw. z art. 20 § 3 k.p.s.w. To oznacza, że elementem treści normy z art. 96 § 3 k.w. w zw. z art. 78 ust. 4 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym nie jest pociągnięcie do odpowiedzialności za wykroczenie właściciela lub posiadacza pojazdu, który nie wskazał komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, jeżeli sam tym pojazdem kierował lub go używał. Skoro właściciel lub posiadacz pojazdu, korzystając z prawa do obrony, nie musi realizować obowiązku z art. 78 ust. 4 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym wskazując siebie jako

⁵ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1124 z późn. zm.; dalej: k.p.s.w.).

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 37; dalej: k.p.k.).

osobę, która kierowała lub używała pojazdu w oznaczonym czasie, to tym bardziej zaistnienie powyższej sytuacji nie jest objęte zakresem zastosowania art. 96 § 3 k.w. i nie może prowadzić do odpowiedzialności wykroczeniowej”.

Dalej Sądu Okręgowy w Poznaniu stwierdził, że „Trybunał Konstytucyjny zajmował się omawianym w niniejszym uzasadnieniu zagadnieniem trzykrotnie, jednakże nie mógł w żadnym z tych wypadków *expressis verbis* orzec o konstytucyjności normy prawnej wynikającej z art. 96 § 3 k.w. w zw. z art. 78 ust. 4 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym w zakresie, w jakim wykroczeniem jest niewskazanie przez właściciela lub posiadacza pojazdu na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, w sytuacji, gdy takie wskazanie narażałoby tę osobę na odpowiedzialność karną za inne wykroczenie drogowe, ponieważ to właściciel lub posiadacz pojazdu był kierującym pojazdem, bowiem przepisy te w rzeczywistości nie przewidują odpowiedzialności wykroczeniowej w powyższej sytuacji. Trybunał nie mógł zatem orzec wprost o nieobowiązującej normie prawnej”.

I. Omówienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 marca 2014 r., sygn. akt P 27/13⁷

W sprawie o sygn. akt P 27/13, Trybunał Konstytucyjny wypowiedział się na temat relacji obowiązku leżącego u podstaw art. 96 § 3 k.w. do prawa do obrony sprawy wykroczenia wskazując, że odpowiedzialność za wykroczenie określone w art. 96 § 3 k.w. zostanie wyłączona także w sytuacji, gdy właściciel lub posiadacz pojazdu uchyla się od obowiązku wskazania, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie w ramach prawa do obrony na podstawie art. 74 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego w związku z art. 20 § 3 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Trybunał Konstytucyjny wskazał, że pytający sąd zakwestionował tylko art. 96 § 3 k.w. Tymczasem

⁷ LEX nr 1438115.

zarzut, że ustawodawca nie wyłączył odpowiedzialności za wykroczenie w sytuacji, gdy wskazanie, komu został powierzony pojazd, mogłoby narazić osobę najbliższą właścicielowi lub posiadaczowi pojazdu na odpowiedzialność wykroczeniową wymagałby wskazania nie tylko art. 96 § 3 k.w. Tylko wówczas Trybunał mógłby orzec czy treść art. 96 § 3 k.w. jest wyrazem zaniechania ustawodawczego (co stanowi suwerenną decyzję ustawodawcy), czy też skutkiem pominięcia ustawodawczego. Konkludując Trybunał Konstytucyjny postanowił, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym⁸ umorzyć postępowanie co do kontroli niewyłączenia odpowiedzialności za wykroczenie określone w art. 96 § 3 k.w. w sytuacji, gdy wskazanie, komu został powierzony pojazd, mogłoby narazić osobę najbliższą właścicielowi lub posiadaczowi pojazdu na odpowiedzialność wykroczeniową. Wydanie wyroku w tym zakresie było bowiem niedopuszczalne.

II. Omówienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 września 2015 r., K 3/13⁹

W sprawie ozn. sygn. K 3/13 w uzasadnieniu orzeczenia (pkt. 4.8) Trybunał Konstytucyjny wskazał, że „w postępowaniu wykroczeniowym, w tym w będącym jego szczególną formą postępowaniu mandatowym, gwarantowane jest zarówno prawo do obrony, jak i domniemanie niewinności. Zgodnie z art. 4 § 1 k.p.s.w. „obwinionemu przysługuje prawo do obrony, w tym do korzystania z pomocy jednego obrońcy, o czym należy go pouczyć”. Przepis ten umożliwia zarówno obronę czynną, jak i obronę bierną, którą można określić jako powstrzymanie się od aktywności, w tym od przedstawiania dowodów czy też od wypowiedzania się. Z kolei art. 8 k.p.s.w. w związku z art. 5 § 1 i 2 k.p.k. statuuje na gruncie wykroczeniowym domniemanie niewinności i zasadę *in dubio pro reo*. Artykuł 20 § 3 k.p.s.w. w związku z art. 74 § 1 k.p.k. wprowadza

⁸ Dz. U. Nr 102, poz. 643 z późn. zm. – obecnie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 2393).

⁹ LEX nr 1800226.

do postępowania w sprawach o wykroczenia brak obowiązku dowodzenia swej niewinności oraz brak obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść, a art. 20 § 3 k.p.s.w. w związku z art. 175 k.p.k. przyznaje obwinionemu prawo do odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania oraz prawo do odmowy składania wyjaśnień. Kwestionowane przepisy ani nie wyłączają wskazanych przepisów gwarancyjnych, ani też ich nie modyfikują. Ustawodawca gwarantuje zatem w postępowaniu wykroczeniowym zarówno prawo do obrony, jak i zasadę domniemania niewinności”.

W ocenie Trybunału niezasadne jest twierdzenie, że „kwestionowane przepisy prowadzą do naruszenia wolności od samooskarżania. Odpowiedzialność za wykroczenie określone w art. 96 § 3 k.w. jest bowiem wyłączona w sytuacji, gdy właściciel lub posiadacz pojazdu uchylił się od obowiązku wskazania, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym **czasie w ramach prawa do obrony na podstawie art. 74 § 1 k.p.k. w związku z art. 20 § 3 k.p.s.w.** Właściciel lub posiadacz pojazdu nie ma zatem obowiązku wskazania, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, jeżeli sam tym pojazdem kierował lub go używał i dopuścił się np. wykroczenia przekroczenia prędkości zarejestrowanego za pomocą urządzenia rejestrującego (zob. R.A. Stefański, uwaga do art. 96, [w:] Wykroczenia drogowe..., teza 7.8)”.

Konkludując (pkt. 4.11 uzasadnienia), Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że „art. 96 § 3 w związku z art. 92 § 1, art. 92a, art. 88 k.w. w związku z art. 78 ust. 4 p.r.d., w związku z art. 41 § 1 k.p.s.w. oraz w związku z art. 183 § 1 k.p.k. w zakresie, w jakim - po ujawnieniu przy użyciu rejestrującego urządzenia technicznego przekroczenia przez niezidentyfikowanego kierującego pojazdem dopuszczalnej prędkości, niezastosowania się przez takiego kierującego do znaku lub sygnału drogowego bądź prowadzenia nieoświetlonego pojazdu - przewidują ciążący na właścicielu lub posiadaczu tego pojazdu obowiązek wskazania, na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, pod rygorem

odpowiedzialności wykroczeniowej, bez możliwości uchylenia się od tego obowiązku w razie powierzenia pojazdu osobie najbliższej, kiedy ta dopuściła się wykroczenia, są zgodne z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji oraz z art. 42 ust. 3 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji”.

III. Omówienie postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 listopada 2015 r., SK 64/13¹⁰

W sprawie o sygn. SK 64/13 Trybunał Konstytucyjny uznał, że właściciel lub posiadacz pojazdu, w granicach prawa do obrony, nie ma obowiązku wskazywania komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, jeżeli on sam nim kierował, a tym samym powyższa sytuacja nie jest objęta odpowiedzialnością za wykroczenie z art. 96 § 3 k.w. To oznacza, że elementem treści normy z art. 96 § 3 k.w. w związku z art. 78 ust. 4 p.r.d. nie jest pociągnięcie do odpowiedzialności za wykroczenie właściciela lub posiadacza pojazdu, który nie wskazał komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, jeżeli sam tym pojazdem kierował lub go używał. Skoro właściciel lub posiadacz pojazdu, korzystając z prawa do obrony, nie musi realizować obowiązku z art. 78 ust. 4 p.r.d. wskazując siebie jako osobę, która kierowała lub używała pojazdu w oznaczonym czasie, to tym bardziej zaistnienie powyższej sytuacji nie jest objęte zakresem zastosowania art. 96 § 3 k.w. i nie może prowadzić do odpowiedzialności wykroczeniowej.

IV. Prawo do obrony a odpowiedzialność za wykroczenie z art. 96 § 3 k.w.

Możliwa jest sytuacja procesowa, w ramach której zobowiązany, na podstawie art. 78 ust. 4 p.r.d. („właściciel lub posiadacz pojazdu jest obowiązany wskazać na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, chyba że pojazd został użyty wbrew jego woli i wiedzy przez nieznaną osobę, czemu nie mógł zapobiec”), właściciel lub posiadacz pojazdu, wobec

¹⁰ LEX nr 1949736.

którego uprawniony organ wyraził żądanie podania informacji, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania: (1.) udzieli odpowiedzi na żądanie organu, w której wskaże, że odmawia podania takiej informacji; (2.) nie udzieli na nie żadnej odpowiedzi; (3.) udzieli odpowiedzi zawierającej informacje niezgodne z rzeczywistym przebiegiem zdarzeń. Takie, jak wyżej opisane zachowania właściciela lub posiadacza pojazdu mogą mieć miejsce m.in. ze względu na to, że: (a.) on sam jest sprawcą wykroczenia; (b.) sprawcą wykroczenia jest osoba dla niego najbliższa w rozumieniu art. 47 k.w. Ponadto prawo o ruchu drogowym nie określa formy, w jakiej miałyby nastąpić odmowa lub udzielenie informacji. Może to zatem nastąpić ustnie lub na piśmie. Ta pierwsza forma może być udokumentowana w protokole lub w formie notatki służbowej¹¹. Każde z wymienionych wyżej zachowań powoduje niezyskanie przez uprawniony organ informacji, komu właściciel lub posiadacz pojazdu powierzył pojazd do kierowania lub używania. W starszej literaturze wskazywano, że zachowanie oznaczone numerem (2.), a oznaczające brak odpowiedzi na pisemne zapytanie, może zostać potraktowane jako niezrealizowanie omawianego obowiązku, a tym samym wypełnienie znamion wykroczenia art. 96 § 3 k.w. w formie zaniechania¹². Dwa pozostałe, oznaczone numerami (1.) i (3.), mogą zostać potraktowane jako wypełnienie znamion wykroczenia art. 96 § 3 k.w. w formie działania. W każdym jednak przypadku ustalenie, czy doszło do realizacji znamion opisanych w normie sankcjonującej z art. 96 § 3 k.w. wymaga uprzedniego ustalenia, czy sprawca naruszył leżącą u podstaw rzeczony normy normę sankcjonowaną czyli, czy dopuścił się zachowania bezprawnego, a więc takiego, do którego podjęcia nie był uprawniony. Istotne jest zatem rozważenie, czy prawo do obrony w aspekcie braku konieczności przedstawiania dowodów na swoją niekorzyść

¹¹ R. A. Stefański, *Komentarz art. 96 Kodeksu wykroczeń w: Wykroczenia drogowe. Komentarz*, wyd. II, LEX 2011, teza nr 4.3.

¹² R. A. Stefański, *Komentarz art. 96 Kodeksu wykroczeń w: Wykroczenia drogowe. Komentarz*, wyd. II, LEX 2011, teza nr 4.1; wskazane wyżej wyroki: Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 18 czerwca 2019 r., V Ka 1009/19/W, LEX nr 2772632; Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 29 stycznia 2020 r., VI Ka 335/19, LEX nr 2977707; Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 28 października 2021 r., IX Ka 1040/21, LEX nr 3332700.

wyłącza obowiązek określony w art. 78 ust. 4 p.r.d. Rekonstrukcja w procesie wykładni normy sankcjonowanej leżącej u podstaw art. 96 § 3 k.w. nie polega na prostym odczytaniu art. 78 ust. 4 p.r.d., lecz wymaga rozstrzygnięcia kolizji obowiązku wynikającego ze wskazanego przepisu z prawem do obrony w znaczeniu materialnym w rozumieniu art. 4 § 1 k.p.s.w., art. 6 ust. 1 EKPC¹³, art. 14 ust. 3 lit. g MPPOiP¹⁴ i art. 42 ust. 2 Konstytucji RP¹⁵.

Art. 14 ust. 3 lit. g MPPOiP stanowi, że każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo, na zasadach pełnej równości, co najmniej do gwarancji nieprzymuszania do zeznawania przeciwko sobie lub do przyznawania się do winy. Wskazana norma prawa międzynarodowego wyznacza standard minimum, którego treścią jest coś więcej niż tylko prawo do milczenia. Art. 14 ust. 3 lit. g MPPOiP przyznaje bowiem prawo do efektywnego nieprzyznawania się do winy, co nie może oznaczać tylko prawa do odmowy odpowiedzi na pytanie uprawnionego organu, gdyż owo prawo do braku odpowiedzi w kontekście podstaw skorzystania z tego uprawnienia, nie daje gwarancji do niezeznawania przeciwko sobie. Właściciel lub posiadacz pojazdu zapytany przez uprawniony organ, czy może podać, komu powierzył pojazd w określonym czasie, w istocie staje przed pytaniem, czy popełnił on dany czyn zabroniony albo czy może wskazać sprawcę czynu zabronionego. W sytuacji, gdy właściciel lub posiadacz pojazdu sam jest jego sprawcą (a.), odpowiedź na pytanie oznacza przyznanie się do winy. Z kolei jeśli postąpi w sposób wskazany w punkcie (1.) - udzieli odpowiedzi na żądanie organu, w której wskaże, że odmawia podania takiej informacji oraz w punkcie (2.) - nie da

¹³ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.; dalej: EKPC).

¹⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167; dalej: MPPOiP).

¹⁵ Szerzej na temat prawa do obrony zob. S. Tarapata, P. Zakrzewski, *Czy to koniec sporu dotyczącego kwestii ponoszenia odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań przez sprawcę uprzednio popełnionego przestępstwa? Rzecz o wykładni znamion typu czynu zabronionego z art. 233 § 1a k.k.*, w: *Zmodyfikowane typy przestępstw w teorii i praktyce sądowej*, red. J. Brzezińska, red. J. Giezek, Warszawa 2017, s. 374-417.

zadość żądaniu organu i nie udzieli żadnej odpowiedzi, może oznaczać realizację znamion czynu zabronionego z art. 96 § 3 k.w. **Oznacza to, że art. 78 ust. 4 p.r.d. w zw. z art. 96 § 3 k.w. w zakresie, w jakim penalizuje brak przyznania się do winy jest niezgodny ze standardem z art. 14 ust. 3 lit. g MPPOiP**, gdyż narusza wynikającą z niego gwarancję nieprzymuszania do zeznawania przeciwko sobie lub do przyznania się do winy. W przypadku, gdy sprawcą wykroczenia jest osoba dla właściciela pojazdu najbliższa w rozumieniu art. 47 k.w. (przypadek opisany w pkt. b.) brak zgodności art. 78 ust. 4 p.r.d. w zw. z art. 96 § 3 k.w. z art. 14 ust. 3 lit. g MPPOiP nie przedstawia się już w sposób tak oczywisty.

W literaturze prawo do milczenia może być rozumiane jako połączone z zasadą domniemania niewinności w sytuacjach, w których brakuje innych dowodów winy niż te, które można byłoby potencjalnie uzyskać przez zmuszenie podejrzanego do samooskarżenia¹⁶. Standard wynikający z prawa do obrony jest również przedmiotem wielu rozstrzygnięć sądów. W uchwale z dnia 20 czerwca 1991 r., sygn. akt I KZP 12/91¹⁷, Sąd Najwyższy podkreślił, że nie wolno przesłuchiwać oskarżonego w jego własnej sprawie w charakterze świadka. Zakaz ten wynika z samej istoty prawa oskarżonego do obrony i z jego procesowych gwarancji, które zasadniczo odbiegają od tych przynależnych świadkowi. O ile bowiem świadek ma obowiązek składania zeznań i ponosi odpowiedzialność za fałszywe zeznania, o tyle oskarżony ma prawo odmówić złożenia wszelkich wyjaśnień i korzysta z przywileju bezkarności za ich fałszywą treść. W ocenie Sądu Najwyższego, tę swoistą pozycję prawną oskarżonego należy w każdym „uczciwie prowadzonym” procesie w pełni uszanować, zgodnie z lapidarnie formułowaną w doktrynie zasadą, że nikt nie może być świadkiem we własnej sprawie karnej. We wspomnianej uchwale z dnia 20 czerwca 1991 r. wskazano również, że przesłuchanie takiej osoby w charakterze świadka w ogóle nie powinno nastąpić, jeżeli

¹⁶ J. Czabański, M. Warchoł, *Prawo do milczenia czy prawo do kłamstwa*, Prokuratura i Prawo 12/2007, s. 36.

¹⁷ LEX nr 20459.

zaś nastąpiło ze względu na brak rozeznania, kto jest podejrzanym w sprawie, to trzeba je uznać za pozbawione prawnego znaczenia; nie może ono rodzić dla oskarżonego żadnych ujemnych skutków prawnych w myśl zasady, że nie może być czynem karalnym zachowanie się jednostki, do którego jest ona uprawniona. W wyroku z dnia 9 lipca 1997 r., sygn. akt V KKN 318/96¹⁸, Sąd Najwyższy przyjął, że nie należy nikogo stawiać w położeniu przymusowym, w którym musi albo zeznawać nieprawdę lub zatajać prawdę, albo, zeznając prawdę, obciążyć siebie lub osobę dla siebie najbliższą. W uchwale z dnia 26 kwietnia 2007 r., sygn. akt I KZP 4/07¹⁹, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że nie ponosi odpowiedzialności karnej na podstawie art. 233 § 1 k.k. osoba, która przesłuchana została w charakterze świadka wbrew wynikającemu z art. 313 § 1 k.p.k. nakazowi przesłuchania jej jako podejrzanego. W judykacie tym Sąd Najwyższy sprecyzował, że prawo do obrony (wynikające z art. 42 ust. 2 Konstytucji) odnosi się do wszystkich stadiów postępowania, a zawarty w tym artykule zwrot „każdy, przeciwko komu” nie musi zatem oznaczać, że prawo to przysługuje wyłącznie od „fazy *in personam*” postępowania przygotowawczego - bo proces karny posługuje się nie tylko pojęciem „podejrzanym”, lecz również „osoba podejrzana”. Jeżeli więc konstytucyjne prawo do obrony odnosi się do „wszystkich stadiów postępowania”, to prawo to służyć powinno również osobie faktycznie - a nie tylko formalnie - podejrzananej. W uchwale z dnia 20 września 2007 r., sygn. akt I KZP 26/07²⁰, Sąd Najwyższy przyjął, że nie popełnia przestępstwa składania fałszywych zeznań (art. 233 § 1 k.k.), kto umyślnie składa nieprawdziwe zeznania dotyczące okoliczności mających znaczenie dla realizacji jego prawa do obrony w rozumieniu art. 6 k.p.k. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2020 roku, sygn. akt I KZP 10/19²¹, powtórzono tezę z uchwały z dnia 20 września 2007 r., pomimo wprowadzenia w międzyczasie do porządku prawnego art.

¹⁸ LEX nr 32355.

¹⁹ LEX nr 244459.

²⁰ LEX nr 298949.

²¹ LEX nr 2766081.

233 § 1a k.k.²². W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2023 r., sygn. akt I KK 505/22²³, przesądzone zostało, że: „Nie jest możliwe pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osoby, która składając zeznania zeznaje nieprawdę albo zataja prawdę ze względu na obawę narażenia się na odpowiedzialność karną. W zakresie podmiotów mogących podlegać odpowiedzialności karnej z art. 233 § 1 k.k. nie mieścił się i nie mieści sprawca czynu zabronionego przesłuchiwany w charakterze świadka i zeznający w zakresie własnej odpowiedzialności. Sam fakt wprowadzenia nowego art. 233 § 1a k.k. nie zmienił aktualności oraz trafności tego stanowiska. Nie jest bowiem możliwe odczytywanie normy z art. 233 § 1a k.k. abstrahując od konstytucyjnego standardu prawa do obrony”.

W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: „ETPC”) wskazuje się, że pomimo tego, iż art. 6 Konwencji bezpośrednio o nich nie wspomina, prawo do zachowania milczenia i prawo do nieobciążania się, są powszechnie uznanymi standardami międzynarodowymi, które leżą w samym sercu koncepcji rzetelnego postępowania z art. 6 EKPC. Ich *ratio legis* leży, *inter alia*, w ochronie oskarżonych przed niedozwolonym przymusem ze strony władz, tym samym przyczyniając się do unikania pomyłek wymiaru sprawiedliwości i do realizacji celów art. 6 EKPC. Prawo do nieobciążania się zakłada w szczególności, iż oskarżenie w sprawie karnej dąży do udowodnienia swych racji przeciwko oskarżonemu bez uciekania się do dowodów uzyskanych poprzez metody przymusu lub nacisku, z pogwałceniem woli oskarżonego. W tej mierze wskazane prawo jest ściśle związane z domniemaniami niewinności zawartymi w art. 6 ust. 2 Konwencji²⁴. ETPC wskazuje, że prawo do nieobciążania się jest przede wszystkim związane z poszanowaniem woli osoby oskarżonej do zachowania milczenia. Zaznacza przy tym, że istnieją dwa typy spraw, w których można odnaleźć

²² „Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 zeznaje nieprawdę lub zataja prawdę z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższemu, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.”

²³ LEX nr 3571647.

²⁴ Wyroki ETPC z dnia: 8 kwietnia 2004 r. w sprawie Weh przeciwko Austrii, skarga nr 38544/97 oraz 24 marca 2005 r. w sprawie Rieg przeciwko Austrii, skarga nr 63207/00.

naruszenia prawa do zachowania milczenia i przywileju niedostarczania dowodów na swoją niekorzyść. Pośród tych spraw ETPC wymienia „po pierwsze, sprawy związane z używaniem przymusu w celu uzyskania informacji, które mogą obciążyć daną osobę podczas toczącego się lub przewidywanego postępowania karnego przeciwko tejże osobie, lub - innymi słowy - w odniesieniu do czynu, o który osoba ta została «oskarżona» w autonomicznym rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji. Po drugie, sprawy dotyczące użycia dla celów późniejszego oskarżenia w sprawie karnej obciążających informacji przymusowo uzyskanych poza sferą postępowania karnego”²⁵. ETPC przyjął, że w badanej sprawie „związek pomiędzy obowiązkiem skarżącego wynikającym z normy prawa krajowego ujawnienia osoby kierującej jego samochodem a potencjalnym postępowaniem karnym przeciwko skarżącemu za przekroczenie prędkości pozostaje odległy i hipotetyczny. Bez wystarczająco konkretnego związku z tymże postępowaniem karnym użycie środków przymusu (np. nałożenie grzywny) w celu uzyskania informacji nie rodzi kwestii naruszenia prawa skarżącego do zachowania milczenia i jego przywileju nieobciążania się”²⁶. W przypadku zatem, gdy sprawcą wykroczenia jest osoba dla właściciela pojazdu najbliższa w rozumieniu art. 47 k.w. (przypadek lit. b.), brak jest podstaw do stwierdzenia, że zachodzi niezgodność art. 78 ust. 4 p.r.d. w zw. z art. 96 § 3 k.w. z art. 6 ust. 1 EKPC. Oznacza to jednocześnie, że art. 78 ust. 4 p.r.d. w zw. z art. 96 § 3 k.w. w zakresie, w jakim penalizuje brak przyznania się do winy samego właściciela lub posiadacza pojazdu jest niezgodny ze standardem wynikającym z art. 6 ust. 1 EKPC. Prawo do niedostarczania dowodów na własną niekorzyść jako takie nie może zostać bowiem ograniczone tylko do postępowania karnego w sensie ścisłym, a obejmuje także postępowanie w sprawie o odpowiedzialność za wykroczenie. Wskazać należy, że gwarancje wynikające z art. 6 EKPC mają zastosowanie w postępowaniu, w

²⁵ Wyroki ETPC z dnia: 8 kwietnia 2004 r. w sprawie Weh przeciwko Austrii, skarga nr 38544/97 oraz 24 marca 2005 r. w sprawie Rieg przeciwko Austrii, skarga nr 63207/00.

²⁶ Wyroki ETPC z dnia: 8 kwietnia 2004 r. w sprawie Weh przeciwko Austrii, skarga nr 38544/97 oraz 24 marca 2005 r. w sprawie Rieg przeciwko Austrii, skarga nr 63207/00.

którym idzie wyłącznie o wymierzenie kary²⁷. W ocenie P. Hofmańskiego na kanwie wykładni znaczenia zwrotu „postępowanie zmierzające do rozstrzygnięcia o zasadności oskarżenia karnoprawnego” dwie sprawy dadzą się z całą pewnością ustalić. Po pierwsze, pojęcie to podlega ekstensywnej wykładni, gdyż „w społeczeństwie demokratycznym prawo do rzetelnego postępowania odgrywa rolę zasadniczą, iż zwiężająca wykładnia art. 6 ust. 1 EKPC nie może odpowiadać celowi tego przepisu”²⁸. Po drugie, pojęcie to „traktowane jest jako pojęcie autonomiczne, co oznacza, że rozumiane być musi w sensie samej Konwencji, nie może zaś podlegać wykładni w sensie prawa krajowego”²⁹. Europejski Trybunał Praw Człowieka na kanwie art. 6 ust. 1 EKPC przyjmuje autonomiczną definicję „sprawy karnej”. W orzecznictwie wypracowane zostały następujące kryteria, określane jako „kryteria Engel”³⁰. Punktem wyjścia jest karna kwalifikacja czynu wynikająca z krajowego prawa karnego lub wykroczeniowego. Następnie należy wziąć pod uwagę charakter samego naruszenia, w tym czy jest ono określone przez przepisy prawa znajdujące powszechne zastosowanie oraz skutkuje wymierzeniem sankcji o charakterze represyjnym i prewencyjnym. Zaznacza się przy tym, że owa sankcja nie może mieć na celu odszkodowania, ale zasadniczo ukaranie i powstrzymanie od przyszłych naruszeń. Wreszcie, istniejące w ustawodawstwie krajowym zagrożenie sankcją musi być odpowiednio surowe³¹. Przyjąć tym samym należy, że zgodny ze standardem wynikającym z art. 6 ust. 1 EKPC jest zakaz korzystania ze środków przymusu w celu uzyskania dowodów w sferze postępowania

²⁷ P. Hofmański, *Europejska Konwencja Praw człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego*, Białystok 1993, s. 243.

²⁸ P. Hofmański, *Europejska Konwencja Praw człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego*, Białystok 1993, s. 237.

²⁹ Tamże.

³⁰ Zob. wyroki ETPC: z dnia 27 czerwca 1968 r. w sprawie Neumeister, nr skargi 1936/63, LEX nr 80785; z dnia 17 stycznia 1970 r. w sprawie Delcourt p. Belgii, nr skargi 2689/65, LEX nr 80778; z dnia 23 listopada 1976 r. w sprawie Engel i in. p. Niderlandom, nr skargi 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, LEX nr 80796; wyrok ETPC z dnia 21 lutego 1984 r. w sprawie Öztürk p. RFN, nr skargi 8544/79, LEX nr 80977; wyrok ETPC z dnia 24 lutego 1994 r. w sprawie Bendenoun p. Francji, nr skargi 12547/86, LEX nr 80537.

³¹ Szerzej zob. A. Wróbel, P. Hofmański w: *Konwencja o Ochronie Praw człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1-18. Tom I.*, red. L. Garlicki, Warszawa 2011, s. 281-287.

zmierzającego do wymierzenia kary³², w tym także postępowania w sprawie o odpowiedzialność za wykroczenie. Podsumowując, wskazać należy, że skoro postąpienie w sposób wskazany w punktach (1.) i (2.) może oznaczać realizację znamion czynu zabronionego z art. 96 § 3 k.w., to art. 78 ust. 4 p.r.d. w zw. z art. 96 § 3 k.w. w zakresie, w jakim penalizuje brak przyznania się do winy, jest niezgodny ze standardem z art. 6 ust. 1 EKPC, gdyż narusza prawa do milczenia i do nieobciążania siebie winą. W ocenie R. A. Stefańskiego wykluczona jest możliwość przypisania odpowiedzialności za wykroczenie z art. 96 § 3 k.w. w wypadku, gdy zobowiązany na podstawie art. 78 ust. 4 p.r.d., właściciel lub posiadacz pojazdu odmówi na żądanie uprawnionego organu podania informacji, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania, gdy sam jej sprawcą wykroczenia. Uprawnienie do odmowy udzielenia takiej informacji, zdaniem tego autora, mieści się w ramach tzw. kontratypu działania w ramach uprawnień. R. A. Stefański przyjmuje zatem, że odmowa wskazania siebie jako sprawcy wykroczenia mieści się w prawie do obrony³³.

V. Standard wynikający z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP

Art. 42 ust. 2 Konstytucji RP stanowi, że „ Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie k... prawa³⁴. W literaturze wskazuje się, że z reguły rzetelnego procesu wnosi się o istnieniu wolności od samooskarżenia³⁵. W uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lutego 2004 r., ozn. sygn. akt SK 39/02³⁶, przyjęte zostało szerokie rozumienie konstytucyjnego prawa do obrony. W ocenie Trybunału, jest ono nie tylko

³² Wyrok ETPC w sprawie Saunders przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z dnia 17 grudnia 1996 r., skarga nr 19187/91, LEX nr 79874.

³³ R. A. Stefański, *Komentarz art. 96 Kodeksu wykroczeń w: Wykroczenia drogowe. Komentarz*, wyd. II, LEX 2011, teza nr 7.8.

³⁴ B. Nita-Świątłowska, *Konstytucyjne zakorzenienie zasady nemo tenetur se ipsum accusare*, [w:] J. Skorupka (red.), *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, Wrocław 2009, s. 220.

³⁵ P. Wiliński, P. Karlik, *Komentarz do art. 42 ust. 2 Konstytucji w: Konstytucja RP, Tom I, Komentarz, Art. 1-86*, red. M. Safjan, red. L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1055.

³⁶ LEX nr 84271.

fundamentalną zasadą procesu karnego, ale też elementarnym standardem demokratycznego państwa prawnego.

W zdaniach odrębnych sędziów Trybunału Konstytucyjnego Mirosława Granata, Wojciecha Hermelińskiego oraz Marka Kotlinowskiego do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 marca 2014 r., ozn. sygn. akt P 27/13, została zawarta argumentacja na rzecz tezy, że regulacje art. 78 ust. 4 p.r.d. i art. 96 § 3 k.w., z których wynika obowiązek wskazania przez właściciela pojazdu kierującego nim w oznaczonym czasie, budzą wątpliwości z punktu widzenia ich zgodności z prawem do milczenia i prawem do nieoskarżania samego siebie (*nemo se ipsum accusare tenetur*). Sędzia Trybunału Konstytucyjnego Wojciech Hermeliński podkreślił ponadto, że „z prawa do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP) wynika możliwość wyboru jej strategii, w szczególności oskarżony (obwiniony) może zdecydować się na czynną obronę bądź też na realizowanie jej w sposób bierny. Jednym z aspektów zasady prawa do obrony w postępowaniu karnym *sensu largo* jest prawo do obrony biernej, wyrażane zasadą procesową *nemo tenetur se ipsum accusare*, zakazującą zmuszania do samooskarżenia i dostarczania przeciw sobie dowodu. Istota omawianej zasady sprowadza się do pozostawienia oskarżonemu swobody decyzji co do czynnego uczestniczenia w prowadzonym przeciwko niemu postępowaniu”. Zachowanie przez sprawcę wykroczenia pierwotnego wolności konstytucyjnej wynikającej z zakazu zmuszania do samooskarżenia się oznaczać musi możliwość postąpienia przez niego w sposób opisany wyżej w punkcie (1.) - udzieli odpowiedzi na żądanie organu, w której wskaże, że odmawia podania takiej informacji oraz w punkcie (2.) - nie udzieli żadnej odpowiedzi, gdyż w przeciwnym razie nie ma on możliwości nieponoszenia odpowiedzialności za niezrealizowanie obowiązku wynikającego z art. 78 ust. 4 p.r.d. Ze względu na ścisłe powiązanie prawa do obrony z zasadą demokratycznego państwa prawnego konstytucyjne prawo do obrony w postępowaniu karnym należy rozumieć szeroko. Odnosi się ono zatem nie tylko do regulacji o *stricte* karnym charakterze, ale „do wszelkich postępowań represyjnych: penalnych (niezależnie od ich stadium) i innych

(quasi-penalnych: np. dyscyplinarnych czy przygotowujących do właściwego postępowania)³⁷.

W wyroku z dnia 28 listopada 2007 r., ozn. sygn. akt K 39/07³⁸, Trybunał Konstytucyjny wyraził pogląd, że prawo do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP) nie dotyczy jedynie postępowania karnego *sensu stricto* (ani też jedynie od momentu postawienia zarzutów). Artykuł 42 Konstytucji RP mówi o odpowiedzialności karnej, której towarzyszy prawo do obrony „we wszystkich stadiach postępowania”. Utrwalonym poglądem w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego jest to, że terminologia Konstytucji ma charakter autonomiczny i nie można jej interpretować poprzez znaczenie przypisywane przez ustawodawcę danemu terminowi w ustawie zwykłej (w tym wypadku k.p.k.). Tak więc na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego należy uznać za utrwalony pogląd, iż art. 42 Konstytucji RP odnosi się do postępowania represyjnego w ogólności, co jest pojęciem szerszym od postępowania karnego regulowanego w k.p.k.³⁹.

Zgodnie z orzeczeniami Sądu Najwyższego, „nieformalne przedstawienie zarzutu popełnienia przestępstwa, lecz już pierwsza czynność organów procesowych skierowana na ściganie określonej osoby, czyni ją podmiotem prawa do obrony”⁴⁰.

Trybunał wielokrotnie stwierdzał, że prawo do obrony odnosi się nie tylko do postępowania karnego w ścisłym tego słowa znaczeniu, ale również innych postępowań

³⁷Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 listopada 2007 r., sygn. akt K 39/07, LEX nr 319447.

³⁸ LEX nr 319447.

³⁹ Por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 listopada 2003 r., sygn. akt SK 22/02, LEX nr 82401 oraz z dnia 3 listopada 2004, sygn. akt K 18/03, LEX nr 133746.

⁴⁰ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2004 r., sygn. akt V KK 194/03, LEX 102907 oraz uchwały SN z: 26 kwietnia 2007 r., sygn. akt I KZP 4/07, LEX nr 244459, oraz 20 września 2007 r., sygn. akt I KZP 26/07, LEX nr 298949).

związanych z wymierzaniem kar. Z tej racji postępowanie w sprawach o wykroczenia należy uznać za postępowanie karne w rozumieniu art. 42 ust. 2 Konstytucji RP⁴¹.

Prawo do obrony nie jest absolutne i może podlegać ograniczeniu. Każde takie ograniczenie podlega testowi proporcjonalności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, który formułuje kumulatywnie ujęte przesłanki dopuszczalności ograniczeń korzystania z konstytucyjnych praw i wolności. Są to: ustawowa forma ograniczenia, istnienie w państwie demokratycznym konieczności wprowadzenia ograniczenia, funkcjonalny związek ograniczenia z realizacją wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP wartości (bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób) oraz zakaz naruszania istoty danego prawa lub wolności. Stwierdzenie, że ograniczenia mogą być ustanawiane tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie, nakazuje rozważyć, czy wprowadzona przez ustawodawcę regulacja jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez nią skutków, czy regulacja ta jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest związana, czy efekty wprowadzonej regulacji pozostają w odpowiedniej proporcji do ciężarów nakładanych przez nią na obywatela⁴².

Samooskarżenie godzi zaś w istotę konstytucyjnego prawa do obrony, nie spełnia więc kryteriów określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

VII. Standard wynikający z art. 42 ust. 3 Konstytucji RP

Art. 42 ust. 3 Konstytucji RP stanowi, że „Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu”. Zasadę tą wyrażają także art. 6 ust. 2 EKPC oraz art. 14 ust. 2 MPPOiP. Domniemanie niewinności

⁴¹ Zob. wyroki TK z: 4 lipca 2002 r., sygn. P 12/01, LEX nr 54910; 3 listopada 2004 r., sygn. K 18/03, LEX nr 133746; 19 marca 2007 r., sygn. K 47/05, LEX nr 257769; 28 listopada 2007 r., sygn. K 39/07, LEX nr 319447; 19 lutego 2008 r., sygn., LEX nr 346349.

⁴² Zob. wyroki TK z: 3 czerwca 2008 r., sygn. K 42/07, cz. III, pkt 3, LEX nr 382607; 9 lipca 2009 r., sygn. K 31/08, cz. III, pkt 2, LEX nr 505452; 11 grudnia 2012 r., sygn. K 37/11, cz. III, pkt 2.4, LEX nr 1231298 oraz 3 czerwca 2014 r., sygn. K 19/11, cz. III, pkt 5, LEX nr 1469518.

podniesione do rangi zasady konstytucyjnej to jeden z istotnych elementów wyznaczających pozycję obywatela w społeczeństwie oraz wobec władzy. Zasada ta stanowi podstawę prawną stworzenia oskarżonemu określonej sytuacji procesowej. Wynika z niej szereg konsekwencji procesowych, przede wszystkim rozkład ciężaru dowodu i wyrażona w art. 5 § 2 k.p.k. *zasada in dubio pro reo*. Podstawowym skutkiem jej obowiązywania jest wymaganie, by ten, kto zarzuca oskarżonemu przestępstwo, musiał je udowodnić; obowiązek ten ciąży zatem na oskarżycielu. Z drugiej strony, oskarżony nie musi niczego udowadniać. Dzięki domniemaniu niewinności oskarżony znajduje się w chronionym położeniu. Gdy oskarżyciel zebrał wszystkie możliwe dowody, a mimo to pozostają ciągle niewyjaśnione poza wszelką racjonalną miarę wątpliwości co do winy oskarżonego lub okoliczności popełnienia czynu, sprawę rozstrzyga się na korzyść oskarżonego.

Zauważyć należy, że w przedmiocie zgodności art. 78 ust. 4 p.r.d. z związku z art. 96 § 3 k.w. z zasadą domniemania niewinności wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 30 września 2015 r., sygn. K 3/13, czyniąc to w zakresie, w jakim wykroczeniem jest niewskazanie przez właściciela lub posiadacza pojazdu, na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, w sytuacji, gdy takie wskazanie narażałoby tę osobę na odpowiedzialność karną za inne wykroczenie drogowe, ponieważ to właściciel lub posiadacz pojazdu był kierującym pojazdem.

W obecnym stanie prawnym sprawca wykroczenia nie ma możliwości skorzystania z wolności wynikającej z prawa do milczenia wyrażonego przez zasadę *nemo tenetur se ipsum accusare*. Gwarancje wynikające z prawa do milczenia oraz z prawa do obrony w tym zakresie, mimo że formalnie obowiązują, faktycznie nie są realizowane, na co jednoznacznie wskazują orzeczenia sądów odwoławczych wskazane na początku niniejszego wystąpienia.

Wobec powyższego zwracam się do Pana Ministra stosownie do art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2023 r. poz. 1058) z uprzejmą prośbą o rozważenie zainicjowania prac legislacyjnych mających na celu wzmocnienie gwarancji procesowych obwinionego w sprawach z art. 96 § 3 k.w. poprzez dodanie do art. 96 k.w. nowego § 4, w którym zostanie wskazane, że „nie podlega karze z § 3 ten, kto nie wskaże na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, gdy udzielona w ten sposób informacja, mogłaby stanowić dowód w postępowaniu w sprawie o wykroczenie przeciwko niemu samemu” oraz o poinformowanie o zajętych przez Pana Ministra stanowisku wobec przedłożonych uwag oraz postulatu.

Z wyrazami szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

- Pan Poseł Marek Ast Przewodniczący Komisji Ustawodawczej Sejmu RP (ePUAP);
- Pan Senator Krzysztof Kwiatkowski Przewodniczący Komisji Ustawodawczej Senatu RP (ePUAP).